

Adalékok Kövegy művelődéstörténetéhez

LOTZ ANTAL

(Szeged, Hittudományi Főiskola)

Az alább ismertetendő levéltári anyag gyarapíthatja Kövegy történetéről eléggé hiányos ismereteinket. Miután Kálmány Lajost előjárói Csanádpalotáról fegyelmi eljárással nyugdíjazták, Szegeden lakott kegydíjasként. Halála után hagyatéka rendezői az egyházi jellegű írásokat az időközben Temesvárról Szegedre átkerült Csanádi Püspökség Levéltárának szolgáltatták be. 1974 augusztusában nagyobb ömlesztett anyag gyűlt ott össze, melynek rendezését (30 kötetbe tagolva) jelen sorok szerzője végezte. Illetékesség miatt azonban a Csanádpalotára és Kövegyre való iratokat visszaszolgáltattuk az érintett plébániai levéltáraknak.

Nagyobb községek, főleg amelyek már eddig beépültek valamely város kerületébe, könnyebben és gazdagabb anyaggal ki tudják adni a múltjukról szóló okleveles anyagot, vagy annak tudományos feldolgozását. Nehezebb a dolga a Magyarországon csak töredékeiben megmaradt vagy kicsiségük miatt a modern közigazgatás során más, nagyobb megyékbe beolvasztott vármegyerészeknek. Egy ilyen faluról közlünk most forrásanyagot. Kövegy eredetileg a trianoni béke után Romániához csatolt Nagylak járásába tartozott. Sok gondot okozott, hogy a vonatkozó telekkönyvi adatok ottmaradtak. Mivel kincstári uradalom volt a helyén, ezért a pécskai tisztartóság volt a török kor után a felügyelőszerve. Pécska szintén túlesik a mai határon. Egyházi iratai pedig az akkori csanádi püspöki székhely, Temesvár levéltárában vannak. Épp ezért örülhetünk a szerencsés véletlennek, hogy Kálmány Lajos, aki 1894-től 1906 augusztusáig volt a Kövegyet ellátó csanádpalotai plébáni vezetője,¹ az itt közlendő iratokat megőrizte.

Borovszky Samu a magyar vármegyékről írt sorozat Csanád vármegyei kötetében 29 sort szentel Kövegynek.² Megemlíti, hogy a talaj kavicsos volta miatt nevezték el a birkalegeltető gazdák KÖVEK-nek. Az első levéltári adatok szerint ennek átírása KEÖVEK, KÖVEK, KÜVEGH, végül Kövegy lett. Az utóbbi, lágyított elnevezés a nagylaki határórségben szerbül beszélő előjáróktól származott volna. Arra nincs semmi nyom, hogy a XVIII. század előtt már létezett volna település itt. Sőt, még mint önálló nevű pusztát sem említi eddig ismert oklevél. 1751-ben a határvidéket egyszerűsítették, akkor az aradi uradalomhoz került, annak részeként említi az 1757-es és 1762-es úrbéri összeírás. 1764-ből való az első térképen is közölt nyoma, egy kamarai máppán. 1769-ben az uradalom bérbeadta: előbb Nagylaknak, majd 1764-ben átvette az előző évben újra betelepített Csanád-Palota.

¹ Péter László 1952. 36—38.

² Borovszky Samu 1897. 315.

1843-ban báró Mednyánszky Alajos kamarai elnök kezdeményezésére alakult a mai helyén a község. Első telepesei makói, palotai, bekai, szentpáli, magyarcsanádi lakosok voltak. Bár néhány család — mint a Sipos és Sütő — a mai napig is hangsúlyozza, hogy Maros-Tordából települtek az őseik. Sőt, még a templom 70 évvel később történt felépítésénél is hívtak erdélyi rokonaik közül. — Ha szemügyre vesszük a kórus mellvédjét, egészen olyan, mint egy lefelé fordított székely kert-kerítés. — A Magyar Néprajzi Lexikon fényképpel ellátott szócikket közül a 14 nemzedéken át festő-asztalos Sütő-családról.³ Nem kizárt, hogy közülük valaki faragta és festette ezt is. Az okmányokon pár évig kettős elnevezés volt: Mednyánszkyháza-Kövegy. A Makón székelő vármegyei hatóság ezt nem fogadta el, és így lett a hivatalos neve Kövegy.

Kövegy lakossága az alapításkor kb. 400 fő lehetett. Ugyanis 4 soron 26-26 portát mértek fel, amelyet be is kellett építeni. Akkor $4 \times 26 = 104$ ház, ha ezt besorozzuk családonként 4 fővel, akkor 416-ot kapunk. Az első (kisded)-temetés 1846-ban történt.

Az itt közölt levéltári adatokból, és azok magyarázataiból képet nyerhetünk a falu művelődésének és közigazgatásának fejlődéséről. Az 1900. évi népszámláláskor 872 lakosa volt, 1950-ben meghaladta az 1200-at (ekkor az iskola 4 tanerővel, majdnem 100 gyermekkel működött!), az 1980-as összeíráskor 610 lakosa volt.

A templom 1901-ben épült a kincstár pénzén, azon föltétellel, hogy a belső berendezést a lakosságnak kell előteremtenie. Ezekről minden adat megmaradt, az A/II-es plébánia levéltári csomóban. A berendezést Schmidt János esztergomi műbútorasztalos készítette a királyhegyesi templomával együtt, szecessziós-stílusban. Búcsúnap: szeptember 12, Mária-nevenapja. Az orgonát a temesvári Wegestein-cég szállította.⁴

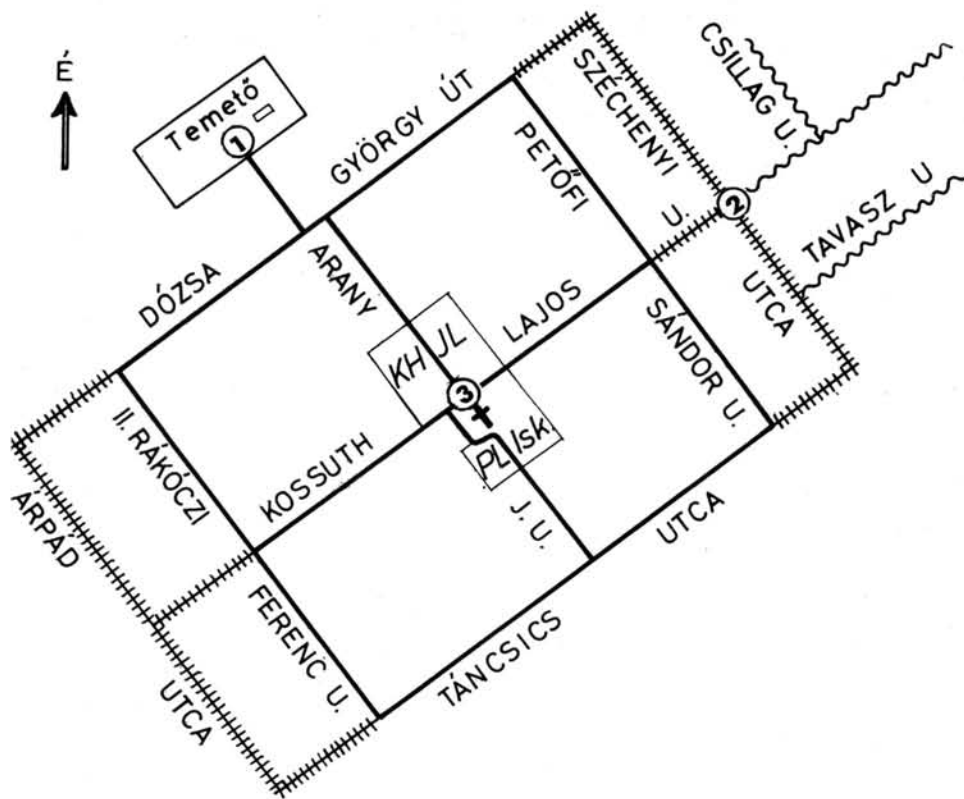
A lakosság egészen az 1930-as évekig római katolikus vallású volt, akkor telepedt meg, — főleg a tanyákon — néhány protestáns. A római katolikus plébánia 1935-ben alakult. A Historia Domust Vörösvári Nándor kezdte vezetni 1939-ben. A kövegyi temető a község északi oldalán van, 1400 férőhelyes, most harmadszor vonul rajta végig a temetés. Ravatalozót 1970-ben kapott.

A községben műemlék, vagy műemlékjellegű épület nincs. A templomot, mint a csanádi püspökség minden objektumát, végigvizsgálta 1973-ban Bálint Sándor és Brestyánszky Ilona. Akkor fölvtették a védett iparművészeti tárgyak közé a főoltárt, a középre helyezett hajdani mellékoltárt, a szószéket és a bevezetésben említett kórusmellvédet. Ezenfelül egy faszobrocskát („Kövegyi Madonna”), melyet a tradíció szerint Erdélyből későbarokk műként az alapítók hoztak, 21 olaj-vászonképet, melyek közül 14 stációs kép. Ezeket Raskó Sándor palotai plébános hozta 1911-ben előző helyéről, az Arad megyei Gyorokról, s mindegyiket az akkor legnagyobb kövegyi család, a Luczók valamely tagja kereteztette be. Érdekes még egy Rozália-kép. Ezt az 1874. évi kolerajárványkor fogadalmi képként rendelték Aradon. 1973. évi összeírásunkkor a legöregebb lakosok (Sisákné Horváth Mária, Pintérné) bemondása szerint az utolsó beteg meggyógyult, amikor az ökrösszekér Kövegyre megérkezett vele. Szeptember 4-e, Szent Rozál napja mindenesetre sokáig fogadott ünnepe volt a falunak.

Végül följegyeztek négy zászlót. Erről szintén találtatott okmány 1904-ből: Klimó Emília nagyszentmiklósi varrónővel csináltatta a templomépítő-bizottság. A varrónő csak keresztjelet írt, de népi hímezéshez értett.

³ K. Csilléry Klára 1981. 510—511.

⁴ Szigeti Kilián 1982. 189. és 426. jegyzet.

KÖVEGY

vázlatos térképe

M 1 : 10 000

Jelmagyarázat:

———— Az 1843-as betelepítés utcái

|-|-|-|-| Község bővülése (kb. 1880)

~~~~~ Az ún. Palkófalva-toldás, Csillag bírósága idején. 1902.

① A temetői kereszt

② A Luczó-kereszt, 1. A/I/2. okl.

③ Csillag-kereszt.

† Az 1901—2-ben épült templom. Mellette Isk-jelzéssel a már 1840-es évektől iskola.

Az okleveleink ideje óta épült, és már a falu újkorából származó objektumokból bejelöltük PL-lel az 1935-ben épült plébániát, KH-val az az 1942-ben készült községházát, és JL-el a szintén akkori jegyzőlakot, amely ma óvoda. Az utcanevek a ma használatos elnevezések.

E műtárgyokról e sorok írója 1978-ban színes fotókat készíttetett és részletes magyarázatokkal benyújtotta három azonos példányban a Csanádi Püspökségnek (albumban együtt az 1970-ben készített színes ablakok fotójával), a makói és a szegei múzeumnak.

Kövegyet a jelenlegi szomszédos Magyar (Új) Nagylak, amely 1920-ban csak 180 lakosú volt, gyártelepe és vasútvonala miatt már létszámban lehagyta. Igaz, hogy a falu nem fejlődik, iskolája megszűnt, önálló tanácsa sincs már. De van vízmű, jó járdasorok az utcákban, épül sok modern ház. A lakosság cserélődik, főleg városokból nyugdíjasok települnek ide.

II.

Az iratanyag nagyobb része XIX. századi, és csak a szerencsés véletlennek tulajdonítható, hogy Kálmány Lajos eltávozásakor magával vitte az elődei idejéből származó iratokat is.

Jelenlegi levéltári besorolása és jelzete:

Kövegyi Plébániai Levéltár A/I-es állag. — (Az állag *minden* aktáját felsoroljuk. Más, későbbi állagokat csak futólag.)

1/sz. 1845. jan. 3. (fogalmazvány) Major János csanádpalotai plébános Lonovics József csanádi püspökhöz latin nyelvű fogalmazványt ír, melyben értesítést ad: Ambrózy báró felszólította, hogy a nemrég alakult új telep, Mednyánszkyháza lelki ügyeit vállalja. A temesvári püspöki hatóságot kéri, hogy lépjenek érintkezésbe a báróval, és tisztázzák, hogy ezért mit kap a csanádpalotai plébános vagy segédje.⁵

2-a/sz. 1845. jún. 28 (latin kérelem, indoklás) Major közli a püspöki hatósággal, hogy Mednyánszkyháza lakói két gerendakeresztet szándékoznak felállítani: egyet a temetőjükben, egyet a falu szélén az országút mellett. Ezek megáldására engedélyt kér.⁶

2-b/sz.: Fábry Ignác püspöki helynök Temesvárról 1845. július 2-án (fent sz.) latin nyelvű engedélyiratot állít ki. Kiköti, hogy ünnepélyes beszéd keretében történjen a szertartáskönyvben előírt áldás. Egyben előírja, hogy a kereszt felállítói utódaik nevében is kötelezzék magukat azoknak további karbantartására.

(L. részletesen alább, 19 sz.)

3/sz. (Szó szerint:)

⁵ Major Evangélista János mint plébános, és egy ideig helyettes esperes majdnem fél évszázadig működött Csanádpalotán, 1833—1881 között. A hagyomány szerint onnan rokonságához ment nyugalomba Lugosra, így csak a Csanádpalotán és Kövegyen található hivatalos iratanyagból lehet következtetni egyéniségére és terveire.

⁶ A két gerendakereszt — a felsőbb részek (keresztgerendák, bádogtetők) kicserélésével — máig is megvan. A temetőben lévő alatt egy ideig temetkeztek is, ott volt a kisgyermek parcellája. A másik kereszt eredetileg az iskola előtt állott, 44 évvel később átkerült a falu Csanádpalota felé eső végére, a Luczó-család akkori háza elé. Ezért is írja alá a második bizonyítványt Luczó Mihály is, akiről „Luczó-kereszt”-nek nevezték el. Az áthelyezés oka az volt, hogy akkor már készültek vaskeresztet állítani arra térségre, ahol 14 évvel később a templom elkészült. A templom előtt most is ott áll a vaskereszt, vas korpusszal, a nép „Csillag-kereszt”-nek hívja a templomépítő bizottság Csillag nevű lelkes elnökéről. Így fölöslegessé vált egymástól alig 25 méterre két külön kereszt, és az iskolait azért éppen a községnek arra a végére helyezték, mivel ott gyülekeztek piaci napokon a csanádpalotai piacra menők, a csordát is onnan hajtották minden reggel legelni. Amíg el nem készült Kövegy temploma, ott vártak egymásra azok, akik istentiszleletre átgyalogoltak vasárnapon, nagybőjti pénteken Palotára. Egészen az első világháború végéig, a Makó felé menő makadámút megnyitásáig, tízszer akkora volt a forgalom Kövegytől kelet felé, mint nyugatnak.

Mindhárom kereszt 1973-ban, címfestő szakembertől restaurálva kapta most látható formáját és színét.

Alulírott alázatosan jelentem, hogy a mednyánszkyházi szülék nem csak hogy iskolába járható gyermekeiket a fensőbbi rendeletek következtében feladnák iskolában, hanem onnan azokat is kifogják, kik már jártak; mely miatt tanítással egészen felakadva vagyok; — bátor vagyok tehát Főtisztelendő igazgató urat eziránt alázatosan megkérni; méltóztatna a fensőbbi rendeletek következtében eleve lépéseket tenni, ne hogy későbbben a' felelet terhe engem illessen. — Ki is egyéb eránt alázatos kérésemet újítva minden tisztelettel maradván. Mednyánszkyházán május 23-án 1846. Főtisztelendő igazgató úrnak legalázatosabb szolgálja:

Szabados József
tanító.”

Major a külzetre V. 24-én ezt írta: A járásbeli szolgabíró ezen jelentés folytában minden igazgatósági tanodákban nézve megkerestetett, mikép a szülőket szülőtteik iskoláztatója végett felhívni sziveskedne.

4/sz. (Szó szerint) NB: Csanádpalotán minden évből található hasonló „táblás jegyzék”, Kövegyen csak ez az egyetlen.)

Külzet: Táblás jegyzék, Melly a tanodás gyermekeknek 6-tól 12 évekig bezárólag szaporulatát és fogyatkozátát, a tanodába való járásra alkalmasokat és tetleg Kövegy-Mednyánszkyházán 1845/6 és 1847/7 években a 'tanodába járóknak számát tünteti ki.

Belül: Táblás jegyzék Melly a tanodás gyermekeknek (... stb., ugyanaz a cím mint a külzeten.)

1845/6 évben				1846/7 évben				Észre- vételek
A 6 dik évtől 12 dikig bezá- rólag léteztek		Ezekből tanodába jártak		A 6 dik évtől 12 dikig bezá- rólag léteztek		Ezekből tanodába jártak		
gyerme- kek	leányok	gyerme- kek	leányok	gyerme- kek	leányok	gyerme- kek	leányok	
				59	37	43	17	

Kelt Palotán júli 12. 847.
Látta Major Ev. János
? igazgató

Kováts János
tanító
(NB: Több kocka üres)

5. sz.

Mednyánszkyházi tanító szerződése.

Alább írottak a Kövegyi pusztára szállított Mednyánszkyházai Kir. Kincstári Jeles Dohánykertészek a „Nagyméltóságú Magyar Kir. Helytartó Tanácsnak 1845ik évi Sz. Jakab hó 10ról 2723o szám alatt kelt Kegyes Intévénye következtében az elemi tanodai ügyben kiküldött teljes című Vegyes Bizottság előtt következőkben kötelezzük magunkat:

A' kebelünkben létesített Elemi Tanodában mindkét nemű növendék gyermekeink oktatásával foglalkozó tanítónak, ki egyszersmind községünkben Kántori és Jegyzői hivatalt köteles viselni e hármás Hivatala után járó rendszeres fizetése fejében évenként adunk, 's magunk lekötelezésével biztosítunk

1^{ör} Kész pénzben negyven forintot ezüstben.

2^{ör} Ötven posonyi mérő búzát.

3^{ör} Ötven posonyi mérő árpát.

4er Ötven font kő-sót.

5^{ör} Tíz font öntött faggyu gyertyát.

6^{ör} Két száz kéve Dohánykórót.

7er Egy darab marhára közlegelőnkön szabad legeltetést.

8^{ör} Községünknek teendő kántori szolgálatja után járó, 's az egyházi Megye Rendeletei által kiszabott stólát.

9er Egyes lakosok részire szerkesztendő Szerződések, Folyamodások, bizonyítványok, s utilevelekért a' T. Vármegye által megalapított díjakat az illetőktől különösen is követelheti.

10er Valahányszor közügyünkben Pécskára, Nagylakra, Apátfalvára vagy Makóra utazik, a' szabad fuvaron kívül napi díjul tizenkét krajcárt ezüstben.

11er Ebbeli kötelezésünk tart a' Nagyméltóságú Magy. Kir. Kincstárral kötött és netalán kötendő szerződésünk ideje alatt.

Az ekkép általunk mindkét nemű növendék gyermekeink Tanítója, Községünk kántora 's Jegyzője részére megajánlott negyven ezüst forintnyi készpénznek évnegyedenként minden fogyatkozás nélkül teljesítendő fizetésére, valamint a' fenn elsorolt Tanítói, Kántori s Jegyzői járandóság egyéb czikkeinek időnkénti pontos kiszolgáltatására is magunkat szorosán kötelezzük.

Mellybeli szerződésünk állandóbb voltára négy egyenlően hangzó példányban kiadtuk ezen nevünk aláírásával 's községünk pecsétjével megerősített körlevelünket.

Kelt Mednyánszkyházában 1846^{ik} évi Boldogasszony hava 25^{én}.

Előttünk:

Makra Imre alesperes, ker

Elemi Tanodai Felügyelő

Major Ev János Plébános

e Tanodai Igazgató

Kováts József

kk ügyvéd

Pulner (?)

Szánka Zsigmond

szolgabíró

Vertán Károly

esküdt

P. H.

Tóth György bíró

Horváth Istvány esküdt

Török Miklós

Sulok János

Toth János

Mészáros János

Ketskeméti Feretz

Dániel Mátyás

Igaz István

M Tóth András

Méreg József

Sojné János

Szekeres András

Pintér Ferentz

Nyári József

Spisák György

Budai György

ör Horváth István

Szabados József

R Tanító.

(NB: Ez alkalommal szerepel először Kövegy első, piros spanyolviaszba nyomott pecsétje. Háromkaréjos címerben dohányfüzőnyillal a szárán átszúrt dohánylevél. Fő-

lötte kis korona. Körülötte nagybetűkkel: Mednyánszkyháza KK Feles Doh kert Pecs.)⁷

6. (Szó szerint)

Fő Tisztelendő Al Esperes Úr, nekünk Kegyes Urunk!

Alol irottak alázatos folyamodásunkat tesszük a Fő Tisztelendő al Esperes Úrhoz a végett: hogy mi után Kováts János K. Mednyánszkyházi tanító és Jegyző Úr Gyöngyöstre szülői látogatásra töllünk két heti szabadsággal elment, a két hetek lefolyta után már ismét két hetek múltak el, hogy Tanító és Jegyző nélkül vagyunk; az oskola tanítás ideje is már beérkezett, de jegyzőre is elkerülhetetlen nagy szükségünk vagyon: minthogy pedig fentebb nevezett Kováts János tanító és Jegyző Urat, ha visszajött és többé a község hivatalában el nem vállalja azért, mert mind a tanítói ugy a jegyzői hivatalát igen resten vitte ugy annyira hogy némellyek közülünk gyermekeinket Makó városában vittük taníttatni az ő restsége miatt ugyan ezért:

Esedezünk alázatossággal Fő Tisztelendő Al Esperes és Oskolai Igazgató Úrnak, hogy többször nevezett Kováts János Tanító és Jegyző helyett egy más alkalmas Tanított, a ki egyszerismind Jegyzőnk is lenne kegyes közbenjárása által ki eszközölni és kinevezni méltóztatna, kik is egyéb eránt mély tisztelettel vagyunk Kövegy Mednyánszkyházán Sept 22én 1848 év.

Fő Tisztelendő Al Esperes Úrnak alázatos szolgálai

Horváth István bíró

Pintér Ferentz, Szüts Antal esküdtek

Med. Tóth András adó szedő

és lakosok közösségében.⁸

7. sz. Kísérőlevél Radics János halotti leveléről. Maga a halotti levél hiányzik, csak egy külzet külön maradt meg, Keresztúri Károly dohányfelügyelő értesítette a parókiát, hogy Nagyikindán 1833-ban elhalt Pető Rozália férje, Radics János elhalt Kövegyen.

8. sz. Okirat és benne fogalmazvány-válasz (szó szerint)

8/a Makói ker. Alesperes urnak. -Kövegy és Kiskirályhegyes községek kertész lakosainak a vallásügyi miniszteriumhoz felterjesztett onnan pedig f. hó 17ről 708 sz. a. kelt leirat kíséretében hozzám leküldött folyamodványát, mellyben imaház és iskola épület felállítását kérik, a végre közlöm Önnel, miszerint meghallgatván az illető lelkész a kérelemnek mikénti teljesíthetése iránt, és különösen a folyamodók vagyonbeli állapotáról, úgy szinte arról, hány katolikus és nemkatolikus lélek van az érintett községekben? Ki az általuk hasznobérelt föld tulajdonosa, 's hajlandó-e az érintett célhoz valamely segéllyel járulni? Minő távolságra esik a két község

⁷ A felsorolt tételek elég magas fizetést mutatnak. Igaz, hogy ezért háromféle állást kellett betölteni. Innen van, hogy a kis községbe az ország egész más részéről is bőven pályáztak tanítók. A 10. pont is igazolja, hogy Kövegynek Makótól volt a legkevesebb függése; Pécskán volt a kincstári uradalom központi irodája, Nagylakon a járási székhely, Apátfalván át pedig a legközelebbi nagyváros, Temesvár felé vezetett az út. — Érdekesnek tartható még az is, hogy mind a község pecsétje, mind a „Dohány-kertész-Község”, vagy csak „KK” „Kertész-Község”, elnevezés milyen fontos az első évtizedekben. Ahogy kikerült a község a kincstár érdekszférájából, úgy felhagytak az itteni talajnak egyáltalában nem kedvező dohánykertészettel is. Az „e” rövidítés pap, kántor aláírása előtt „elemi”-t jelent.

⁸ A panaszirat fogalmazásakor már kitörték a szabadságharc első küzdelmei. Úgy látszik, erről a falu vezetői nem hallottak; akkori közlekedés mellett nem csoda, hogy Gyöngyösről a tanító nem ért vissza a tanítás megkezdésére. A 10. sz. iratot egy év múlva Kováts írta alá, tehát ha késéssel is, de elfoglalta hivatalát.

egymástól, s az anyaszentegyházról, s ennek látogatása milly nehézségekkel jár? Van-e az imaház és iskola épületre alkalmas hely kijelölve? Imaházat a végre kíván-nak-e a folyamodók hogy egyszerre mind helybeli lelkéssel elláttassanak, vagy ab-ban a mostani lelkész mellé rendelendő segéd végezze az isteni szolgálatokat? mit aján-lanak a lelkész, segéd és tanító tartásához, s az említett épületek felállításához kész pénzben, vagy természetben, földben s illetőleg munkában? Nékem felterjesztés végett minél előbb kimerítő és véleményével ellátott jelentést tegyen.

Kelt Makón, 1849 évi május 21.

Csanádi püspöki helynök Róka József.

8/b. (Major válaszában piszkozata.)

Tisztelt Esperes és tanodai Felügyelő Úr!

Kövegy fiokegyházi hiveink a vallásügyi magas Miniszteriumhoz felterjesztett azon folyamodványát, mellyben imaház és iskolai épület felállításáért esedeznek, cz. Uraságodnak f. év máj 29iki felhívására nevezettek másolatban közölt leirat tartal-máról értesülvén felszólítottam, nyilatkoznának. -B Valaczkai (?) ma adott nyilat-kozatát ide boritva, következő megjegyzésekkel teszem át cz. Uraságodnak.

1sü Hogy a 4-ik érvü pontból a folyamodó Kövegy és Királyhegyes két községek közti távolság maradván, azt egy kis órára lehet tenni.

2-o. Az 5-ikre. Mikép az iskolának telepítés alkalmával kihagyott helyre már a község csakugyan egy olly épületet tett, mellyben tanterem, törvényterem és jegy-zői lak létezik.

3-o. A 6-ik ponti válaszra pedig: hogy ezen községtől, melly gyalog félórányi távolságra létezik az anyaegyházról, melly lelkész eránti köteleiségeinek teljesítései-ben elég közönyös, helybeli lelkészt igényelni nem kevés dőreség. Ez eránt csak ugy lehetne a két község kérelmét pártolni, ha hogy mindketten egy (segéd) lelkész által láttassanak el lelkiükben.⁹

9. sz. 1849. XII. 11. Nyomatott szabvány-úrlap Lonovics püspöki címeivel, ezen Igaz József kövegyi és Fekete Erzsébet palotai jegyeseknek a három hirdetésről felmentést ad. — Aláírta: Oltványi István ált. helynök, és Oltványi Pál titkár. Latin okirat.¹⁰

⁹ (A—I—8-hoz: A kérdőpontokat Róka József szerkesztette, aki Makóról püspöki helynökként joghatóságot gyakorolt az egyházmegye északi részén. Mivel 1848/49-ben szóval és szervezéssel erő-sen kiállt Kossuth eszméiért, 1849-ben hadbírótság elé állították Temesvárott. Előbb halálra ítélték, majd kegyelmet kapván ezt 20 évi fogságra változtatták. 1852-ben ugyan, egyéni elbírálással a bört-önből szabadult, de minden egyházi tisztségtől megfosztva, Máriaradnán kolostorrabságban kellett élnie 1858. május 17-én bekövetkezett haláláig.

Major és utódai érthetőleg elleneztek Kövegy önálló lelkéssel való ellátását, mert anyagilag érintette volna őket. Így késett az önálló plébánia szervezése 1935-ig. Gyakorlatilag Kis-Királyhe-gyesen, azaz a mai Királyhegyesen is ugyanez volt a helyzet, ott is hamarabb épült templom, mint plébánia. A templom a kövegyivel egy időben sok vonatkozásban ugyanazon mesterek munkájával 1902-ben készült el. A királyhegyesi plébánia Apátfalva anyaegyházról 1924-ben szakadt el és kezdte önálló működését.

Nem tudni, a temesvári püspöki levéltár ismerete híján, hogy mi volt a hivatalos válasz, amihez Major a fenti kommentárt fűzte.

¹⁰ Lonovics, teljes nevén kriviniai Lonovics József 1834-től 1848-ig kormányozta a Csanádi Egyházmegyét. Előzőleg egri kanonok, váradi kerület tanfelügyelő volt. Akadémiai levelező tag, jelentős archeológiai összefoglalást írt, és házasságjogi tárgyalásai Rómával mintegy 70 évig meg-nyugtatóan irányt adtak minden felekezetnek a vegyes házasságok eseteiben. (1841) A szabadság-harc idején mint a pozsonyi hétszemélyes táblának is tagja, közjogi érvekkel küzdött a Batthyány-kormány mellett. E kormány kinevezte egri érsekké. 1849-ben a melki (Ausztria) apátságba szám-űzték 1860-ig. A kiegyezés után újból érseki rangot kapott, Kalocsára, de odamenet a hajóúton meg-halt.

Az Oltványi családból hárman is papok lettek; István Garabos (Grabács) plébánosából lett nagyprépost és helynök 1835—1869 között.

10.

Házassági szabadállapotúságot igazoló irat (Szó szerint)
Tanuvallás

1^{ső} Tisza Veronika 27 éves Rom kath Greifel Ferencz kövegyi lakos hitvесе előttünk bizonyítja, szükség kivántával hitlevéllel erősíteni merészli, hogy Kovács Julianna, kit jelenleg Asztalos András kívánna hitvesül elvenni, valóságosan hajadon leány legyen.

2^{ik} Tanu Tisza Anna 25 éves Rom Kath-Magyar János hitesse, szinte aszerint, mint első tanu bizonyítja a fent érintett leány hajadonsága iránt.

Kelt Kövegyen Octobr 13^{án} 849.

Előttünk: Horváth Istvány Biró   Tisza Veron keze X vonása
Kováts János jegyző.   Tisza Anna keze X vonása

11/a. Utazó-sor- elnevezésü okirat. Torontálmegyei Tóba helység bírja és jegyzője igazolják, hogy Trajla Opra nevü lakos „megszünt élni”, és özvegye Sztratyi Rozália vissza akar térni szülőhelyére, Makóra. Katonai és polgári hatóságok ne akadályozzák ebben. (1852. III. 10)

Ezen okmány külzetére Major latinul rávezette a kánoni okokat, amiért Lázár Imre kövegyi rkat. hívével megeskethette. U. ahhoz

11/b. (Cím, megszólítás nélkül. (Szó szerint)

Alantírottak adjuk emlékül és bizonyítjuk hitünk letétele alatt hogy néhai Trajla Opra nejét, Sztratyi Rozáliát jól ismerjük és tudjuk, mikép az ő említett férje Toban elhunyt, és neje így valóban özvegy legyen. Ki is Apátfalván lakó öreg tehetetlen szüleinek látogatására jövé, mint egy öt hetek óta itt és Makón tartózkodván, Kövegy-Mednyánszkyházi lakos Lázár Imréhez férjhez ment, és bár származásra nézve Makói GKatholika legyen, de tudomásunkra mindég a RKatholikus templomban járt, és a szentségekben itt mint RKath. részesülvén, magát tetteg RKatholikusnak vallotta be. Miről, valamint az ő özvegyi voltáról azon megjegyzéssel adja ezen bizonyító levelet, hogy nevezett Lázár Imre előttünk, valamint alantírottak előtt is az említett Nőnek Száz váltóforintnyi móríngot kötött legyen le.

Kelt Palotán, Május 2 852.

Előttünk: Varga István Apátfalvi   Nagy Katalin saját keze X vonása
X keze vonása   Gobis Rozália saját keze X vonása
Szántó Pál kövegyi la-   apátfalvi lakosnók.
kosok X keze vonása.

Hitelül: Major Ev János palotai lelkész¹¹

12. sz. Két fogalmazvány Majortól, latin nyelven, melyben a 13 sz. a. következő kérelmet támogatja és Csajághy püspökhöz továbbítja.

12/a. — Hibás külzeten — (Más beadványnak szánt elrontott okiraton) 18 sorban, félbehagyott mondatokkal indokolja a kövegyiek kérelmének pasztorális értékét. Keltezetlen.

12/b 1853. szept. 9-i keltezéssel újból, azon toldással, hogy a máterből is sokan zászlók alatt vonulnak ki, és kéri hogy betegsége esetén ugyanezen engedély a káplánnak is adassék meg.

¹¹ A község alapításakor 35—40 féle családi név volt. Ezek közül a századfordulóig kihalt a Pető, Greifel, Méreg, Lázár, Radics, Garay, Budai, Dániel család. Csak leányágon folytatódott a Tisza és az Igaz, míg az 1874-es kolerajárványban tragikusan halt ki a bírói tisztet is viselő Horváth család. (L. Kövegyi Plébánia Historia Domus-a, Csanádpalotai Halottí Anyakönyvek.)

13. (Szó szerint)

Méltóságos Püspök, Legkegyesb Atyánk!

Alázattal alól irt, Palotai kath Anyaegyházhoz tartozó fiók hivek községük telepítése alkalmával védszentül választván a' Boldogságos Szüzet, Annak dicsőséges névnapját évenként minél nagyobb buzgósággal óhajtván tisztelni, alázatos kérelmére a M. Püspökség Mindenköráig kegyeskedett azt megengedni, hogy a közösség szabad ég alatt a dicső ünnepélyt szent Mise áldozattal diszithesse. Mit csakugyan legközelébb egy éve Méltóságod is jelenleg folyamodó közönségnek megengedni kegyeskedett.

Ugyan é tekintetből buzdíttatva most újra bátrak vagyunk Méltóságod előtt legmélyebb alázattal azért esedezni, hogy az említett napon szabad ég alatt (Mínthogy erre különösen felszentelt kápolnánk nincs) az illető lelkész által szent Mise áldozat véghezvitelét kegyesen megengedni méltóztassék.

Kik is magukat Méltóságodnak Atyai kezébe ajánlva, tisztelettel maradnak Méltóságos Püspök Legkegyesb Atyánknak Kövegy Mednyánszkyháza Sept 6^{án} 853.

(Viaszpecsét)

aláíratos esedező szolgálói
Kövegy Mednyánszkyházai község Elöljárói
Sojnoczki János Bíró
Somodi János Esküdt
Halász János adószedő
Pintér István község Gazdája
's a' község lakósai.

NB: Az irat külzetén röviden megisméltik a kérelem pontjait. Az engedélyt is odavezették rá e szavakkal:

Jelen folyamodványa a Kövegy-Mednyánszkyházi község előljáróinak az illető h. alesperes és plébánoshoz áttétetik.

Kelt Makón, Sept. 9. 1850.

Csajághy Sándor
Csanádi Püspök.

14. (Szó szerint)

Feljegyzése

azon költségeknek, melyek Kövegy község részéről az Egyházi Személyzet részére 1857/8 évre szükségesek.

Folyó szám	Nevezés	Pénz összeg pengőben	Jegyzés
1	Az iskola tanító évi fizetése	40	
2	Harangozó évi fizetése	8	
	Összesen	48	

Kelt Kövegyen Július 12ⁿ
Sojnotzky János bíró
Somodi János esküdt

Szűcs György adószedő
Ménesi István, Fodor Mihály bizalmi férfiak

15. sz. Három aktás csomó kántortanítói pályázatról, 1858.

Részei: A—I—10/a. Major cspalotai pléb. vázlatos pizskozati följegyzése a kántortanító anyagi járandóságairól, teljesen azonos az 5. sz. aktában lévővel.

15/b sz. (Az ideiglenes előd feljegyzése (szó szerint))

Feljegyzése

Azon évi jövedelemnek, melyet alulírott Kövegyi éneklő, és egyszersmind tanító az 1857ik évben fizetésébe kapott.

Folyó szám	Nevezés	Becsára pengőbe		Jegyzés	
		F	Kr	F	Kr
1	Készpénzbe		40		
2	50 pozsonyi mérő kétszeres búza, p 1 F 30		75		
3	50 pozsonyi mérő árpa per 1 F vál.		50		
4	50 Ft só		3		
5	10 font faggyú gyertya		4		
6	200 kéve dohány, kóró p. 1 kr		3	20	
7	Megyei rendelet által kiszabott stólából mintegy		15		
	Összesen:		190	20	

Kelt Kövegyen Sept 16^{án} 1858.

Látta:

Major lelkész.

Csillag János tanító.

15/c sz. (Szó szerint)

Kijelelés

a' palotai Anyaegyházhoz tartozó Kövegy Mednyánszkyházban megüresedett alsó elemi tanítói Állomásra.

Ezen kijelentés aláírás végett a Pécskai Tisztartószághoz felterjesztetik.

Csillag kövegyi h. tanító,

Knecs János makói éneklőségéd,

Révfy István tápéi tanító-éneklőségéd,

Veszeloyszky István kép. Éneklő

Zelik Endre T Kovács házi tanító.¹²

¹² Csillag Jánost, aki tanítóhelyettesként kezdte kövegyi pályafutását, akkor véglegesítették. 18 év után, 1877-ben lett jegyzővé. Ekkor ugyanis el kellett választani az addig egybekötött tanítói és jegyzői tisztet és ő az utóbbit választotta, míg a kántortanítóságot átengedte Guginak. Elévülhetetlen érdemeket szerzett Kövegy kulturális, egészségügyi és egyházi előrehaladásában. Mivel a kincstár csak a templom építését finanszírozta, ő már majdnem tíz évvel az építés előtt alapított egy „építőbizottmány”-t és igen ügyesen gazdálkodott a befolyó adókkal, illetékekkel és kölcsön-kamatokkal. Így már a 70-es évektől sok tárgy megvolt, ami a későbbi és a ma is álló iskolába átkerült. A templom belső berendezéséhez is megvette jóelőre a legszükségesebbeket. Bővebben lásd a Kövegyi Historia Domusban, illetve a Kövegyi Plébánia Levéltára A/II-es állagokmányaiban.

1904-ben megszervezte az első kövegyi nyári óvodát Nagy Irén szerződötetett óvónő vezetésével, „nyári menedékház” címen. Ez évből valók utolsó „bizottmányi elnök” aláírású aktái. Meghalt 1910-ben, 76 éves korában. 1976-ban márvány emléktáblát állítottak tiszteletére, a templom falába építve.

Folyó szám	A pályázók vezeték és keresztnéve	Származás	Lakhelye	Kora	El van látva és minős sorozatú tankepzései okmánnyal	Mely nyelveket beszél Nincs é személyes erénye vagy politikai magaviselete eránt valami kifogás vagy észrevétel?
1.	Csillag János	Szeged, Csongrád megyei.	Kövegy	22 éves	Tankepzései okleveleit Szegeden az ottani CSK képezdei int től nyerte melyben kielégítő képzettsége mellett alsó c tanítóságra alkalmasnak nyilvánított.	Beszél magyarul, ért, olvas és ír németül. Szelíd, józan s erényes magaviselete eránt észrevétel semmi szín alatt nem tétetik. Létező okmányait hiteles alakban folyamodásához csatolva itt felmutatnak.
2.	Révfi István	Félegyház Kiskunság Csongrád megyében	Tápé	25 éves	Képezdei pályáját Szegeden végezte hol is az ottani CsK tan képezdei intézet-től ok mányos levelit kiérdemlette.	Beszél magyarul, keveset latinul németül ír és olvas Nincs ellen mit észrevételezni csak igen gyenge testtartású. Okmányait vissza követelvé, azok fel nem mutathatók.
	* Mint éneklő és Tanítósegéd Tápén 2 évig szolgált					
	Zelik Endre	Árva megyei Tsesztisza, Lak.: Tót- kovácsháza.		36 éves	Rendes tanképezdei okmánya ugyan nincsen, hanem néhai Tan Felügyelő Peccata János egy pár soraiban falusi tanítóságra alkalmasnak állítatik.	Beszél tótul, magyarul gyengén és hibásan, így is ír, azért magyarajkú állomásra nem véleményeztetik alkalmasnak. Folyamodása ide borítottatik, de okmányait visszakövetelte.
	* Tót-Kovácsházán egy kis kiességű helységben, mely most Nagy Kovácsházával összecsatoltatik, mint tanító és egy ideig jegyző is 8 évekig szolgált.					

Kelt Palotán, sept. 3 857.

*-jel rovatcíme: Hol, s minő alkalmazásban és meddig szolgált? A levél küzete több pályázóról is szól, ezért azt is szó szerint közöltük.

Major.

Keresztesi Katalin Rozália, hogy a Kövegy-Mednyánszkyházi Vasárnapi tanításokon a mennyiben körülményei engedték megjelent. És a kellő oktatásokat gyengeségeihez aránylag tulajdonává tette, bizonyitom.

Kelt Kövegy, január 25-én 858.

Csillag János tanító.

17. sz. A Csanádpalotán 1859. június 9-én tartott Visitatio Canonica egyik másolati példánya. (Az eredeti Csanádpalotán a IV-es állagban van.) 3 oldalas latin okirat, Geml Ignác püspöki titkár tollából. — Kövegyre nézve csak az utolsó, hatodik pontja vonatkozik. Szó szerinti fordításban:

6. Jelenlévő Felsőbbségek előtt Kövegy-Mednyánszkyháza községről, mint leányegyházról a következő jogok állapotattak meg:

a) A tanítás illetékessége, és amint most találtatt, jóváhagyása.

b) A Nagyméltóságú Püspök Úr a község bőkezűségére bízván, a palotai káplán járandóságát most folyó év leforgásában 20 Ftra növelte,

s egyben kinyilvánította elismerését és neki a minden jókat adományozó Istentől bőséges áldást kért.

Az okmányt aláírták: Sándor püspök (=Csajághy Sándor), a kincstári uradalom részéről Réty Rudolf provizor, a Csanádi Káptalanból Martinszky József oldalkanonok, mint kerületi esperes Makra Imre makói plébános, a nemesség rendes birája, Polner Lajos.¹³

18. Csillag János 1859. augusztus 6-án kiállít Garay János kövegyi ifjúról az I—16-hoz hasonló szövegű bizonyítványt, azon különbséggel, hogy nemcsak vasárnapi iskolába járt, hanem házasság előtti oktatásban is részesült.

19. sz. Keresztállító okmány, amelyet 1845-ben írtak, de 1889-ben folytattak. (Mindkét rész szó szerint)

Mi Mednyánszkyháza K.K.Kertész Község Elöljárói az egész község nevében most és jövődőre nézve kinyilatkoztatjuk, hogy mi a Temetőnkben lévő egy és az oskolánál másik, és így két keresztet még jelen folyó évben nemcsak állítandunk. Községünk saját költségén; hanem azokat úgy mi, mint maradékink, kiket erre ezennel köteleztünk, jó karban mindenkor és örökre tartandjuk sőt pusztulás esetén meg is ujitandjuk: mit ha önként nem tellyesitenénk vagy tellyesíteni nem akarnánk arra Fő Tisztelendő Palotai Plébános Urnak megkeresetéssére, a'kinek Parochiájához tartozandók vagyunk a' Járásbéli szolgabíró Ur által az 1832/6 20. és 1839/40 11. t. cz. értelmében szorítandók leszünk. Minek biztosítására kiadtuk az egész községünk nevében ezen egyik, a' másikért kötelezéssel értendő kötelezvényünket neveink aláírásával 's községünk pecsétjével erősítve.

Kelt Mednyánszkyházán, június 14^{én} 1845.

¹³ A kiállító személyek közül Geml Ignác mint székesegyházi főesperes halt meg 1880-ban. — Martinszky József lippai plébános volt, majd kanonok, temesvári nagyprépostként halt meg 1878-ban. — Makra Imre 1850-től makói plébános, 1859-től, amikor a Csanádi Egyházmegyét a középkori határok figyelembevételével újból hat főesperességre osztották fel, ő lett az első „Marosontúli” főesperes (+ 1867). Személye, éppúgy, mint elődjéé, Róka Józseféé, hálás téma lenne Makó kultúrtörténete szempontjából. A reformkorban, illetve a Bach-korszak idején jelentős közéleti és társadalmi tevénytők volt.

Viaszpecsét.
Szabados József
hites jegyző
által.

Látta Fábry Ignác apát¹⁴
Csanádi olvasókanonok
s. Püsp. helyett.

Tóth György Biró X
Horváth Istvány adószedő
Buda György esküdt X
Szüts Imre
Tott János
Nyári Josef
Sojno János
Tott András
Pintér Ferentz keze X vonása
Ketskeméti Ferentz keze X vonása
Szekeres András keze X vonása
Bartok György keze X vonása
M Tóth János keze X vonása
az egész község nevében.

(Utólag hozzáírva alul): Vertatur.

(Belső, második old):

Az iskola előtt 1845 évben felállított sz. kereszt a község nagy utcájának Cs. Palota felé eső végére helyeztetvén át, a tuloldali kötelezettség ezennel arra terjesztetik ki. Kelt Kövegyen, 1889 márczius h 10én.

Előttünk:

Rácz József
c. kanonok plébános

Gugi János
tanító

Bajusz János biró
Kinyó Mátyás község gazdája
Mészáros Tamás adószedő
Oláh Mihály esküdt
Ketskeméti András
Mackai Mihály
Sipos János
Tóth Imre
Setényi Gábor
Molnár Gergely
Keresztesi Péter
Trényi Ferentz
Luczó Mihály.

20. Iskolai évi jelentés magyar és német kérdőív-nyomtatványon kitöltve az 1895/6 tanévről.

(Csakis a kitöltött rovatok szó szerinti másolatával.)

2 old-on: Hit-elemző neve: Kristofcsák Ferenc. — Rendes tanító neve: Gugi János, 50 éves, képesített. — Tankötelesek: 6—12 éves fiú 47, lány 51 13—15 éves f 29, 1: 21. Ténylegesen jártak: 47, —51, —20, —15, —
Össz: 98, 50.

¹⁴ Fábry Ignác, sok csanádpalotai és kövegyi okmány aláírója. Monokon, Kossuth falujában volt plébános. 1835-ben kapott a Csanádi Káptalanban stallumot, és volt előbb püspöki titkár, majd helynök, sőt Lonovics távoztával sokáig az egyházmegye kormányzója. Boszniai, majd kassai püspök. Meghalt 1867-ben.

- 3 old-on: 3-o Iskola-alap nincs. Faiskola van, közép-karban.¹⁵ 5-o Iskola-fenn-tartó a község.
- 6—7-o Az épület, s tanítólak jó karban van. Tanszer ellátottsága csak a leg-szükségesebbekre terjed ki.
- 8-o Húsvétra gyóntak a tanulók, s Jézus Szent Neve ünnepre. Miután betegség következtében az iskolabajárás szünetelt, máskor nem lehetett.
- 9-o Nyilvános vizsga május 27-én volt Kálmán Lajos elnökletével, jelen voltak előljárók, iskolaszéki tagok.
- 10—12-o Gugi tanító kinevezése 1880, erkölcsi magaviselete is; tanításának sike-re is jó; mellék hivatala a kántorság.

71. Kálmány Lajos 29/900 jan 27-én jelenti Mezőkovácsházára, az akkori esp-helyettes Rózsa Józsefnek, hogy aznap délelőtt 10-kor Gugi tanító meghalt, és temetése 28-án lesz 3 órakor.¹⁶

22 sz. Püspöki leirat a közben esperessé lett Rózsa Józsefnek 3804/1901 szám alatt (Szó szerint)

Nagyontisztelendő Esperesplébános Ur!

E hó 19-én 344. sz. alatt kelt felterjesztésére Nagyontisztelendőségedet megaka-dályoztatása esetén a csanádpalotai plébánost felhatalmazom, hogy a Kövegyen építendő templom alapkövét és toronykeresztjét az előirt szertartás szerint megáld-hassa. Ez értelemben egyidejűleg tudosítottam a csanádpalotai plébánost is. —

Többikre buzgó imába ajánlottan maradok

Temesvárott 1901 október 21-én Xrban szerető Atyja

Sándor pk.

Témánk keretét és célkitűzését meghaladná a plébánia-szervezés időszaka, 1928-tól 1935-ig. Ez ugyanis már nem lappangó, Kálmánytól megmentett iratanyag. Bő-ven található róla adat a Csanádi Püspöki Levéltárban is, valószínűleg az egykori VKM I. ügyosztály iratanyagában is.

Az egyáltalán nem aktív természetű Raskó Sándor mint csanádpalotai plébános kezdte meg, majd amikor Ő Szegedre bekerült, az utód, Ruszti-Hrusztek András vé-gezte be 1932—35 között. — Raskó jelentős jogászi és társadalmi összeköttetésekkel bírt, s ezeket ügyesen használta ki, hogy amikor Kövegy leválik a palotai anyaegy-házból, legyen a papnak megélhetése. Akkoriban minimum 30 hold föld volt az, amit a Püspökség elvárt egy új lelkésznél anyagi ellátmányként. Erre szerzett „OFB” és egyéb parcellákat Raskó.

Érdekes volt Raskó gondolatmenete: míg elődei mindig tiltakoztak, ha Kövegy hívei önálló lelkészt akartak, ő felismerte, hogy a parókia számára kihagyott, köz-ponti fekvésű telket más fogja elvenni, ha nem épít plébániát, paplakot. Ez be is következett, amikor csupa buzgalommal Magyarcsanádon templomot szervezendő Irlanda Dezső református lekipásztor kezdett kijárni Kövegyre. Ő Köveget kál-vinista gócpontnak képzelte el, amelyhez leánygyházként csatlakozott volna észak-

¹⁵ A hagyomány úgy tudja, hogy a millenáris századforduló kulturális és nevelési programjá-ban még a legkisebb falusi iskolától is megkövetelt „faiskola” (ami nem azonos fogalom a mai fa-iskola vállalatok elnevezésével) nem az iskola melletti tanítói házikertben volt, hanem túl a temetőn, észak felé, az ún. „Bogárzóerdő”-nél.

¹⁶ Kálmány Lajos (1852—1919) néprajzi jelentőségére először a 30-as években Féja Géza hívta fel a figyelmet (Viharsarok. Bp. 1937., 251—252.) 1940-ben Ortutay Gyula méltatta folklorisztikai tevékenységét (Kálmány Lajos és a modern néprajzi gyűjtés. Szellem és Élet, 1940. IV. 192—202). Az 50-es években a kutatók közé tették Kálmány kéziratot hagyatékának egy részét: Kálmány Lajos népköltési hagyatéka. Szerk. Ortutay Gyula. I. Történeti énekek és katonadalok. Bp. 1952. II. Al-földi népballadák. Bp. 1954.

ról Királyhegyes, keletről Csanádpalota református híveivel, délről pedig Nagylak. Ez utóbbi lakosság ugyan ág. evangélikus volt, de ő azokat is sajátjainak tekintette. Ehhez jó lett volna az említett üres porta.

Raskó e tervet a plébánia felépítésével áthúzta. Jóval később, inkább átmeneti, kísérleti jelleggel létesült ref. parókia, de nem Kövegyen, hanem Csanádpalotán.¹⁷

IRODALOM

Borovszky Samu

1897 Csanád vármegye története. II. Magyarország vármegyéi és városai. Bp.

K. Csilléry Klára

1981 Sütő család. In.: Magyar Néprajzi Lexikon. 4. Főszerk.: Ortutay Gyula. Bp.

Péter László

1952 Kálmány Lajos. In.: Kálmány Lajos népköltési hagyatéka. I. Szerk.: Ortutay Gyula.

Történeti énekek és katonadalok. Sajtó alá rendezte és a bevezetést írta Dégh Linda. Bp.

Szigeti Kilián

1982 Régi magyar orgonák. Bp. Zeneműkiadó.

Beiträge zu der Bildungsgeschichte von Kövegy

Lotz, Antal

Im Aufsatz wird die Geschichte von Kövegy (einst im Bezirk Makó) dargelegt. Die ältesten Urkunden des Archivs der örtlichen römisch-katholischen Kirche werden auch bekanntgemacht. Die Gemeinde wurde erst 1843 gegründet, früher war das Gebiet ein Wideland. Für eine kurze Zeit hiess das Dorf Mednyánszkyháza. Die archivalischen Quellen enthalten interessante Berichte über das Leben und Tätigkeit der ersten Lehrer und Notäre, sowie über die Bestrebungen der Dorfgemeinde. Diese zielten darauf, eine organisierte Schule, dann einen Friedhof und zuletzt eine eigene Kirche zu gründen. Die Fauna und Flora sowie das Klima und die Eigenart der Gemeinde wurden bis jetzt allein in einer Diplomarbeit gründlich untersucht. Aus historischer Sicht wurde aber die Gemeinde noch nicht behandelt. Zur Anregung der weiteren Forschung will der Aufsatz mit den hier angeführten 22 Dokumenten beitragen.

¹⁷ A kövegyi plébánia létesítéséhez e sorok írója az iratok áttanulmányozásán kívül személyes adatgyűjtést is végzett. Kövegyről az utóbbi évtizedekben két kéziratot szakdolgozat készült: Sisák Imre: Kövegy. 1959 (a Szegedi Tanárképző Főiskolára benyújtva), Bielek Gábor: Csanádpalota és környéke vallás-statisztika tükrében. 1962. (a budapesti R. K. Hittudományi Akadémiára beadva).